

İLKÖĞRETİM OKULU MÜDÜRLERİNDE TÜKENMİŞLİK

Yard. Doç. Dr. Ali Aksu

Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Yard. Doç. Dr. Asuman Baysal

Rüstü Ünsal Polis Meslek Yüksek Okulu

Bu araştırmanın amacı, İzmir ilinde görev yapmakta olan ilköğretim okulu müdürlerinin tükenmişlik düzeylerini belirleyerek; ilköğretim okulu müdürlerinin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip, göstermediğini belirlemektir. Araştırma betimsel niteliktedir. Araştırmanın evreninin, 2002-2003 eğitim-öğretim yılında İzmir merkez ilçelerinde görev yapan ilköğretim okulu müdürleri oluşturmaktadır. Çalışmada yöneticilerin sosyo-demografik durumlarını ve mesleki bilgilerini içeren bir "Bilgi Formu" ile "Maslach Tükenmişlik Envanteri" Eğitimci Formu kullanılmıştır. Toplam 218 ölçek değerlendirmeye alınmış, SPSS istatistik programında aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri bulunmuş, t-testi, tek yönlü varyans analizi ve scheffé testi yapılmıştır. Araştırma sonucunda şu bulgular elde edilmiştir: Okul müdürlerinin tükenmişliklerini algulamaları eğitim düzeylerine, kıdemlerine, görev yaptıkları ilçeye ve yöneticilik kıdemlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Tükenmişliği algılama; okul müdürlerinin cinsiyeti ve ekonomik gelirlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Anahtar sözcükler: tükenmişlik, ilköğretim okulu müdürü

PRINCIPAL BURNOUT IN PRIMARY SCHOOL

Ali AKSU, Asst. Prof.

Dokuz Eylül University, Faculty of Education

Asuman BAYSAL, Asst. Prof.

Rüstü Ünsal Police College

The aim of this research is to investigate the burnout level among the primary school principals and to determine whether the burnout level in the primary school principals varies significantly according to the some variables or not. The research is descriptive. The population of the research consists of the primary school principals who work in the center of İzmir and in the center of the districts of İzmir during the 2002-2003 academic year. In the study, "An Information Form" which includes the socio-demographic situation and occupational information of the principals and "Maslach Burnout Inventory" Educators Form were used. Total 218 questionnaires were evaluated and X and SS scores were found and t test, one way variance analysis and scheffe test were made by using SPSS statistics program. In this research the following findings were obtained: The primary school principals' perceptions of their burnout vary significantly according to their education level, experience, the district they work in and their experience as an administrator. The perception of the burnout does not vary significantly by gender and income of the principals.

Keywords: burnout, primary school principal

Günümüzde bireyler çeşitli nedenlerden dolayı tükenme yaşayabilmektedirler. Tükenmişlik, verilen hizmetin hem niteliğinde, hem de niceliğinde bozulmalara yol açabilmektedir. Ayrıca hizmet veren kişileri hem fiziksel, hem de davranışsal açıdan oldukça olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Tükenmişlik kavramını ilk tanımlayanlardan biri olan Freudenberger kavramı, “enerji, güç veya kaynaklar üzerindeki aşırı istekler, taleplerden dolayı tükenmeye başlamak” olarak tanımlamıştır (Welskopf, 1980, 18).

Edelwich ve Brodsky için ise, tükenmişlik “idealizm, enerji, amaç ve düşüncenin, iş koşullarının bir sonucu olarak, ilerlemesinin, gelişmesinin kaybıdır” (Farber, 1984, 325).

Cardinell tükenmişliği daha geniş bir anlamda ifade ederek “insanın yaşamında ortaya çıkan ciddi bir rahatsızlık belirtisi; orta yaş kirizi” olarak tanımlanmıştır (Izgar, 2001, 2).

Dolan’a göre tükenmişlik, “kişisel kaynakların sona dayandığı, normal günlük olaylar karşısında sürekli bir ümitsizlik ve olumsuzluğun yer aldığı, enerjinin bir tükenişidir” (Çam, 1991, 14).

Günümüzde en çok kabul gören tükenmişlik tanımı ise, Maslach ve arkadaşları (Maslach, 1982; Maslach, ve Jackson, 1981; Pines ve Maslach, 1980) tarafından yapılan ve tükenmişliği üç boyutlu bir kavram olarak algılayan tanımdır. Bu tanıma göre tükenmişlik, işi gereği sürekli olarak insanlarla yüz yüze çalışmak zorunda olan kişilerde sıklıkla ortaya çıkan, üç boyutlu bir sendromdur. Bu boyutlar, duygusal tükenme (emotional exhaustion), duyarsızlaşma (depersonalization) ve bireysel başarıda düşme hissi (diminished personal accomplishment) olarak adlandırılmıştır.

Duygusal tükenme, bireylerin işlerinde yorulmalarını ve kendilerini duygusal yönden aşırı yıpranmış hissetmelerini ifade etmektedir. Enerji eksikliği ve bireyin duygusal kaynaklarının bittiği hissine kapılması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Gerginlik ve engellenmişlik duygularıyla yüklü olan birey için ertesi gün yeniden işe gitme zorunluluğu büyük bir endişe kaynağıdır (Cordes ve Dougherdy, 1993; Torun; 1995).

Duyarsızlaşma alt boyutu ise, duygusal kaynakların azalmasına bağlı olarak ortaya çıkan, bireyin çalıştığı kişilere karşı olumsuz alaycı tutumlar ve duygular geliştirmesini ifade eden boyuttur. Duyarsızlaşma genellikle bireyin rahatsızlığının artması ve işle ilgili idealinin kaybolması ile ortaya çıkmaktadır. Kişi karşısındakilere aşağılayıcı ve kaba davranır, onların rica ve taleplerini gözardı eder (Cordes ve Dougherty, 1993).

Üçüncü boyut, bireysel başarıdaki düşme hissi; depresyon, düşük moral, bireyler arası ilişkilerden kaçınma, üretimin azalması, baskı ile baş edememe, zayıf benlik algısı ile açıklanabilir. (Akçamete; Kaner; Sucuoğlu, 1998) .

Yeni toplumsal gereksinim ve şartlara göre yapılan eğitim sisteminin en önemli öğelerinden birinin yönetim olduğu söylenebilir. Yönetim değişik biçimlerde tanımlanabilmektedir. Bu tanımlardan bazıları aşağıdadır.

Yönetim; ortak amaca ulaşabilmek için insan ve madde kaynaklarının, bazı işlevler sergilenecek ve etkili olarak kullanılması olarak düşünülebilir (Wreen ve Voich, 1984, 7).

Yönetim, örgütsel amaçların gerçekleştirilmesinde, örgüt üyelerinin istediği mal ve hizmetleri üretebilmek için örgütün girdilerini planlama, yöneltme ve kontrol etme yoluyla tahsis etme süreci olarak da belirtilebilir (Thierauf, Klekamp, Geeding, 1977, 11).

Yönetim, bir kararın uygulanmasıyla, bir işin yapılmasıyla ilgili toplumsal bir süreçtir (Kaya, 1984, 35).

Yönetimin örgütsel amaçlara ulaşabilme açısından çok önemli olduğu bilinen bir olgudur (Fidan ve Erden, 1991, 35)'e göre böyle önemli bir görevden sorumlu olan kişiler de yöneticilerdir. Bir eğitim kurumunun yöneticisi, okuldaki madde ve insan kaynaklarını örgütler, personelin mesleklerinde daha verimli olmalarını sağlamak amacıyla onları destekler. Okulun insan gücü ve maddi ihtiyaçlarını belirleyerek bu ihtiyaçların karşılanması için mali kaynakların sağlanması işlemleriyle ilgilenir. Ayrıca, yöneticilerin okulla ilgili sorunlara eğilmesi ve onlara çözüm yolları da bulmaları gerekir.

Bütün bu önemli sorumluluklar, yöneticilerde “tükenmişlik sendromu” riskini getirmektedir. Oysaki, tükenmişlik okul yöneticileri için hiç

istenmeyen bir durumdur. Çünkü, bu süreci yaşayan okul yöneticisinin çevresi ile ilişkileri bozulacak, kurumunda verimi düşecektir. Okul yöneticilerinin bir çok nedenden dolayı tükenmişlik sendromu yaşadığı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın genel amacı, İzmir ilinde görev yapmakta olan ilköğretim müdürlerinde, tükenmişlik düzeyini belirleyerek, bu tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet, eğitim düzeyi, kıdem durumu, yöneticilik kıdemi, aylık gelir düzeyi, görev yapılan ilçe gibi bağımsız değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir.

Alt Problemler

1. İlköğretim okulu müdürlerinin algılarına göre tükenmişlik düzeyi nedir?
2. İlköğretim okul müdürlerinin tükenmişlik düzeylerini algılamaları;
 - a. Cinsiyetlerine,
 - b. Eğitim düzeylerine,
 - c. Kıdemlerine,
 - d. Yöneticilik kıdemlerine,
 - e. Gelirlerine ve
 - f. görev yaptıkları ilçeye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Yapılan çalışmada tarama modelinde betimsel bir araştırmadır.

Evren Ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2002-2003 eğitim-öğretim yılında İzmir ili merkez ilçelerinde görev yapan resmi ilköğretim okulu müdürleri

oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan ölçekler 9 ilçede bulunan 346 ilköğretim okulu müdürüne gönderilmiştir. Güzelbahçe ilçesinde resmi 2 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullardan birinin müdürü gönderilen anketi yanıtlamıştır. Bu durumda Güzelbahçe ilçesinin verisi değerlendirmeye alınmamıştır. Geri döndükten sonra değerlendirmeye 216 anket alınmıştır. Yüzde 62 olan bu oran araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada okul müdürlerinin sosyo-demografik durumlarını ve mesleki bilgilerini içeren bir bilgi formu ile “Maslach Tükenmişlik Envanteri” Eğitimci Formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda müdürlerin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, kıdem durumu, yöneticilikteki kıdemi, ailesinin aylık gelir düzeyi, görev yapılan ilçe ile ilgili sorular yer almaktadır.

Maslach Tükenmişlik Envanteri, Christina Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilmiştir. Farklı meslek grupları için farklı formları mevcuttur. Toplam 22 maddeden oluşan ölçek, tükenmişliği üç altı boyutta değerlendirmektedir. Bunlardan birincisi, dokuz maddeden oluşan, “Emotional Exhaustion” (EE), duygusal tükenme alt ölçeğidir. İkincisi beş maddeden oluşan “Depersonalization” (DP), duyarsızlaşma alt ölçeği, üçüncüsü ise sekiz maddeden oluşan “Personal Accomplishment” (PA), kişisel başarı alt ölçeğidir.

Ölçekte yer alan her madde 0= Hiçbir zaman ve 6= Her zaman olmak üzere 7’li dereceleme ile cevaplandırılmaktadır.

Duygusal tükenme alt ölçeği, kişinin mesleği yada işi tarafından tüketilmiş ve aşırı yüklenilmiş olma duygularını tanımlar.

Duyarsızlaşma, alt ölçeği kişinin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, bireylerin kendilerine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın duygudan yoksun biçimde davranmalarını tanımlar.

Kişisel başarı, alt ölçeği, insanlarla çalışan bir kimsede yeterlilik ve başarıyla üstesinden gelme duygularını tanımlar (Çam, 1991, 83)

Ölçekte EE için (0-16) puan düşük, (17-25) puan orta, (26 ve üstü) yüksek tükenmişliği; DP için (0-11) puan düşük, (12-17) puan orta, (18 ve üstü) puan yüksek tükenmişliği, PA içinse (39 puan ve üstü) düşük, (32-38) puan orta, (0-31) puan arası ise yüksek tükenmişliği göstermektedir.

Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Çalışmada “Maslach Tükenmişlik Envanteri” Eğitimci Formu’nun Girgin (1995) tarafından yapılan çevirisi kullanılmıştır. Ölçek öncelikli olarak Eğitim Yönetimi ve PDR Öğretim elemanlarına, problemi çözümlenebilecek bir ölçme aracı olup olmadığının incelenmesi amacıyla verilmiş ve düşünceleri alınmıştır.

Öğretim Elemanlarının önerileri sonucunda yöneticilerin yanıtlamasına uygun olarak, ölçekteki bazı ifadeler, örn; öğrenciler yerine “öğretmenler” gibi değiştirilerek uygulama çalışması yapılmış ve ölçeğin kapsamının geçerliliği sağlanmıştır. Daha sonra 120 anket üzerinde yapılan madde-test korelasyonu sonucunda da, madde test korelasyonu düşük olan 6. madde değerlendirmeye alınmamıştır. Her üç alt ölçek için Cronbach Alpha değerleri, Duygusal Tükenmişlik (EE) .80, Duyarsızlaşma (DP) .73 ve Kişisel Başarı (PA) .84 bulunmuştur. Bu sonuçlar, Girgin (1995)’in araştırmasında elde edilen güvenilirlik değerleri (EE= .87, DP=.63, PA=.74) ile tutarlılık göstermektedir).

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler tarafından SPSS programında analiz edilmiş, t-testi, tek yönlü varyans analizi ve Scheffé testlerinden yararlanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

İlköğretim okulu müdürlerinin tükenmişlik düzeyleri

Araştırmanın birinci alt problemi, “İlköğretim okulu müdürlerinin algılarına göre tükenmişlik düzeyleri nedir?” biçiminde belirlenmişti.

Bu alt problemi çözümlenebilmek için aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri bulunmuş ve sonuçlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. İlköğretim Okulu Müdürlerinin Tükenmişlik Düzeyleri

Tükenmişlik boyutu	N	\bar{X}	S
Duygusal Tükenme	156	7.87	8.23
Duyarsızlaşma	213	3.30	3.66
Kişisel Başarı	207	11.86	6.06

Tablo 1’e bakıldığında ilköğretim okulu müdürleri duygusal tükenme ($\bar{X}=7.87$) ve duyarsızlaşmayı ($\bar{X}=3.30$) düşük olarak yaşarken, kişisel başarıda ($\bar{X}=11.86$) yüksek tükenme algılamaktadırlar.

Dünyada bilgi artışı son derece hızlı olmakta, teknoloji de benzer hızla gelişmektedir. Bu gelişmeler ülkelerin eğitimlerine ve eğitim yönetimlerine yansımaktadır.

İlköğretim okulu müdürlerinin atamalarının geçmiş dönemlerde siyasi tercihlere göre yapıldığı bilinen bir durumdur. Son birkaç yıldır yöneticiliğe atamada sınav ve kursa katılma zorunluluğu getirilmiş olsa da bu yöneticilerin tecrübesizliğiyle ilgili eleştirilerde bulunmaktadır.

Okul müdürlerinin bir çok rolü bulunmaktadır. Öğretmen, öğrenci ve veliler okul müdüründen çeşitli konularda yardım beklemektedirler. Gerek sistemdeki tıkanıklıklar, gerekse okul müdürlerinin çeşitli nedenlerden dolayı kendilerini yetiştirememeleri, beklentileri karşılayamama nedeni olabilir. Bu durumda da okul müdürlerinin kişisel başarıda tükenmişlik yaşadıkları düşünülebilir.

Sarros’un (1988) araştırmasının bulguları da bu bulguları destekler niteliktedir. Graf (1996)’ in araştırmasında da yöneticilerin yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadığı belirlenmiştir. Torelli (1994) ’nin araştırmasında duygusal tükenme düşük düzeydedir.

Tükenmişlik algısının cinsiyete göre farklılığı

Araştırmanın ikinci alt problemi “İlköğretim okulu müdürlerinin tükenmişliklerini algılamaları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılıklar

göstermekte midir?" biçiminde belirlenmişti. Bu alt problemi çözümleyebilmek için t-testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. İlköğretim Okulu Müdürlerinin Tükenmişliklerini Algılamalarının Cinsiyetlerine Göre Farklılığı

Tükenmişlik	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	p
Duygusal Tükenme	Kadın	19	20.05	10.90	1.15	.06
	Erkek	135	17.73	7.74	.89	
Duyarsızlaşma	Kadın	30	3.60	3.51	.43	.89
	Erkek	181	3.28	3.71	.44	
Kişisel Başarı	Kadın	28	41.07	6.27	.70	.58
	Erkek	177	41.94	6.05	.68	

Tablo 2'ye bakıldığında, ilköğretim okulu müdürlerinin tükenmişliklerini algılamaları duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Bu durumda kadın ve erkek yöneticilerinin tükenmişliği benzer koşullarda yaşadığı ve tükenmişlikle baş etmelerinin de benzerlik gösterdiği söylenebilir. Dönmez ve Güneş (2001)'in araştırma bulguları da bu bulguyu destekler niteliktedir.

Izgar (2000)'in araştırmasında kişisel başarı alt boyutunda kadın yöneticiler erkek yöneticilerden daha yüksek tükenme yaşamaktadırlar.

Ellis (1993)'in araştırmasında kadın yöneticilerinin duygusal tükenme ve kişisel başarıdaki tükenmeleri erkek yöneticilerden yüksektir. Bu bulgular da araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Tükenmişlik algısının eğitim düzeyine göre farklılığı

Araştırmanın üçüncü alt problemi, "İlköğretim okulu müdürlerinin tükenmişlik algılamaları eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?" biçiminde belirlenmişti. Bu alt problemi çözümleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3'e bakıldığında ilköğretim okulu müdürlerinin tükenme düzeyini algılamaları her üç boyutta da anlamlı farklılık göstermektedir.

Tablo 3. İlköğretim Okulu Müdürlerinin Tükenmişliklerini Algılamalarının Eğitim Düzeylerine Göre Farklılığı

Tükenmişlik	Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	S	F	p
Duygusal tükenme	Yüksek okul	75	16.54	7.25	4.91	.00
	Fakülte	75	18.96	7.65		
	Lisansüstü eğitim	4	28.00	21.64		
Duyarsızlaşma	Yüksek okul	95	2.87	3.10	5.89	.00
	Fakülte	112	3.51	3.96		
	Lisansüstü eğitim	4	9.00	3.46		
Kişisel başarı	Yüksek okul	90	42-98	5.39	5.47	.00
	Fakülte	111	41-14	6.35		
	Lisansüstü eğitim	4	34-50	6.24		

Yapılan Scheffé testinde, her alt boyutta da yüksekokul mezunu okul müdürlerinin tükenmişlik ortalamasıyla lisansüstü öğrenim gören okul müdürlerinin tükenmişlik düzeyi ortalamaları arasında anlamlı farklılık görülmektedir.

Her alt boyutta da lisansüstü eğitilmiş okul müdürlerinin tükenmişlik ortalamalarının, yüksekokul mezunu okul müdürlerinin tükenmişlik ortalamalarından yüksek olduğu belirlenmiştir.

Lisansüstü eğitilmiş öğrenciler üst düzeyde bilgilerle donatılıp, eleştirel düşünceye açık olmaları sağlanmaya çalışılmakta, olaylara bakış açılarının ise bilimsel çerçeveye oturtulmaya çalışıldığı bilinen bir durumdur.

Yüksekokullarda ise, bazı genel ve mesleki bilgiler verilse de, lisansüstündeki eğitimdeki bakış açısının kazandırılmadığı söylenebilir.

Lisansüstü eğitim sonucu, doğru bildiklerini yapamayan, sistemin içinde sıkışan, okul müdürlerinin duygusal tükenmeyi daha fazla yaşadıkları, duyarsızlaştıkları ve kişisel başarı konusunda yüksekokul mezunlarına göre daha fazla tükenme yaşadıkları düşünülebilir.

Dönmez ve Güneş (2001)'in araştırma bulguları, bu bulgularla uyumamaktadır.

Tükenmişlik algısının kıdeme göre farklılığı

Araştırmanın dördüncü alt problemi “İlköğretim okulu müdürlerinin tükenmişliklerini algılamaları kıdemlerine göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?” biçiminde belirlenmişti. Bu alt problemi çözümleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. İlköğretim Okulu Müdürlerinin Tükenmişliklerini Algılamalarının Kıdemlerine Göre Farklılığı

Tükenmişlik	Kıdem	N	\bar{X}	S	F	p
Duygusal tükenme	10 yıl ve daha az	7	17.42	8.18	5.89	.00
	11-20 yıl	37	21.91	1.26		
	20 yıl üstü	110	16.74	6.46		
Duyarsızlaşma	10 yıl ve daha az	10	2.50	2.91	2.62	.07
	11-20 yıl	47	4.38	4.75		
	20 yıl üstü	154	3.06	3.28		
Kişisel başarı	10 yıl ve daha az	10	40.30	4.73	3.21	.04
	11-20 yıl	46	40.04	7.41		
	20 yıl üstü	149	42.47	5.59		

Tablo 4’e bakıldığında, ilköğretim okulu müdürlerinin, duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutlarında tükenmeyi algılamaları kıdemlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Duyarsızlaşma alt boyutunda ise tükenmişlik, ilköğretim okulu müdürlerinin kıdemine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek için yapılan Scheffé testi sonucunda duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutlarındaki farklılığın ikinci ve üçüncü grup arasında olduğu görülmektedir.

Tükenmişlik ortalamalarına bakıldığında her iki alt boyutta da ikinci grubun tükenmişliği üçüncü gruptan yüksek görülmektedir.

Üçüncü kıdem grubundaki okul müdürlerinin yapmak istedikleri şeyleri büyük ölçüde yaptıkları, büyük çoğunluğunun emekliliğinin

gelmesi nedeniyle mesleklerinin son yıllarında oldukları düşünülebilir. Bu durumda mesleklerinde ve yaşamlarında bir çok beklentisi olan ikinci gruba göre tükenmelerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Dönmez ve Güneş (2001)'in araştırmasında bitkinlik alt boyutunda kıdeme göre gruplara göre anlam farklılık bulunurken, uzak durma ve küçümseme alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Izgar (2001) in araştırmasında da 21-30 yaş grubunda bulunan yöneticilerin tükenmişlikleri diğer yaş gruplarından daha yüksektir.

Tükenmişlik algısının yöneticilik kıdemine göre farklılığı

Araştırmanın beşinci alt problemi “İlköğretim okul müdürlerinin tükenmişliklerini algılamaları yöneticilik kıdemlerine göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?” biçiminde belirlenmişti. Bu alt problemi çözümleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5’te görüldüğü gibi, ilköğretim okulu müdürlerinin duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutlarında tükenmeyi algılamaları yöneticilik kıdemlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Duyarsızlaşma alt boyutunda ise tükenmişlik ilköğretim okulu müdürlerinin kıdemlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 5. İlköğretim Okulu Müdürlerinin Tükenmişliklerini Algılamalarının Yöneticilik Kıdemlerine Göre Farklılığı

Tükenmişlik	Yöneticilik kıdemi	N	\bar{X}	S	F	p
Duygusal tükenme	0-5 yıl	30	21.20	0.52	3.13	0.04
	6-15 yıl	56	17.92	7.83		
	16 yıl ve üstü	67	16.76	6.98		
Duyarsızlaşma	0-5 yıl	45	4.22	4.81	2.74	0.06
	6-15 yıl	68	3.60	3.79		
	16 yıl ve üstü	97	2.75	2.84		
Kişisel başarı	0-5 yıl	44	39.77	6.32	4.20	0.01
	6-15 yıl	67	41.62	6.83		
	16 yıl ve üstü	93	42.93	5.14		

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek için yapılan Scheffé testi sonucunda duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutlarındaki farklılığın birinci ve üçüncü gruplar arasında olduğu belirlenmiştir.

Tükenmişlik ortalamalarına bakıldığında her iki alt boyutta da birinci grubun tükenmişliği üçüncü gruptan yüksektir.

Bu durum en kıdemli okul yöneticilerinin, diğer kıdem gruplarından daha rahat durumda olmalarıyla açıklanabilir.

Dönmez ve Güneş (2001)'in bulguları da bu bulguyu desteklemektedir.

Tükenmişlik algısının gelir düzeyine göre farklılığı

Araştırmanın altıncı alt problemi “İlköğretim okul müdürlerinin tükenmişliklerini algılamaları ekonomik gelirlerine göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?” biçiminde belirlenmişti. Bu alt problemi çözümleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6’da görüldüğü gibi, ilköğretim okulu müdürlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında tükenmişliklerini algılamaları ekonomik gelirlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 6. İlköğretim Okulu Müdürlerinin Tükenmişliklerini Algılamalarının Ekonomik Gelirlerine Göre Farklılığı

Tükenmişlik	Aylık Geliri	N	\bar{X}	S	F	p
Duygusal tükenme	1,5 milyardan az	129	18.06	8.15	0.55	0.57
	1,5-2,5 milyar	21	17.04	8.81		
	2,5 milyardan çok	3	22.33	7.63		
Duyarsızlaşma	1,5 milyardan az	177	3.23	3.66	0.87	0.41
	1,5-2,5 milyar	28	3.50	3.50		
	2,5 milyardan çok	5	5.40	5.59		
Kişisel başarı	1,5 milyardan az	173	41.75	6.26	0.42	0.65
	1,5-2,5 milyar	26	42.65	5.04		
	2,5 milyardan çok	5	40.20	5.54		

Bu durumda ekonomik koşulları hangi düzeyde olursa olsun, okul müdürlerinin tükenmelerinde farklılık meydana getirmediği söylenebilir.

Tükenmişlik algısının ilçelere göre farklılığı

Araştırmanın yedinci alt problemi “İlköğretim okul müdürlerinin tükenmişliklerini algılamaları görev yaptıkları ilçeye göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?” biçiminde belirlenmişti. Bu alt problemi çözümlenebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. İlköğretim Okulu Müdürlerinin Tükenmişliklerini Algılamaları Görev Yaptıkları İlçeye Göre Farklılığı

	Metropol İlçeleri	N	\bar{X}	S	F	p
Duygusal tükenmişlik	Karşıyaka	21	19.38	7.61	2.79	0.00
	Buca	26	18.42	7.13		
	Konak	34	21.05	0.50		
	Narlıdere	7	15.00	9.78		
	Çiğli	16	11.81	5.77		
	Balçova	7	16.14	4.05		
	Menderes	15	19.86	9.22		
	Bornova	30	16.06	5.37		
Duyarsızlaşma	Karşıyaka	29	2.65	2.84	1.20	0.30
	Buca	40	2.85	3.57		
	Konak	46	3.39	3.75		
	Narlıdere	11	3.63	4.52		
	Çiğli	16	3.31	2.93		
	Balçova	11	5.81	4.63		
	Menderes	17	4.29	5.02		
	Bornova	43	2.97	3.19		
Kişisel başarı	Karşıyaka	29	41.82	5.91	2.72	0.01
	Buca	39	38.74	7.77		
	Konak	43	41.88	5.36		
	Narlıdere	11	40.18	7.54		
	Çiğli	16	43.68	4.36		
	Balçova	11	42.27	6.18		
	Menderes	16	43.56	5.22		
	Bornova	42	43.76	4.37		

Tablo 7’de görüldüğü gibi, ilköğretim okulu müdürlerinin duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutlarında tükenmeyi algılamaları görev yaptıkları ilçeye göre anlamlı farklılıklar göstermektedir.

Duyarsızlaşma alt boyutunda ise tükenmişliği algılama ilköğretim okulu müdürlerinin görev yaptıkları ilçeye göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek için yapılan Scheefe testi sonucunda duygusal tükenme alt boyutunda 1. ve 5. ilçe arasında; kişisel başarı alt boyutunda ise 2. ve 8. ilçe arasında olduğu görülmektedir.

Duygusal tükenme alt boyutundaki farklılık Karşıyaka ile Çiğli’dir. Ortalamalara bakıldığında, Karşıyaka’daki okul müdürlerinin duygusal tükenmeleri Çiğli’deki okul müdürlerinden daha yüksektir.

Karşıyaka metropolün en büyük ilçelerinden biridir. İlçedeki okullardan bazılarının olanakları çok olumluyken, bazı semtlerdeki okullar büyük sıkıntılar yaşayabilmektedir. İlçenin büyüklüğü nedeniyle yöneticilerin, meslektaşları ve üstleriyle iletişim-etkileşim eksiklikleri Karşıyaka İlköğretim okulu müdürlerinin duygusal tükenmişliklerini yükseltmiş olabilir.

Çiğli ise Karşıyaka’ya göre daha küçük ve daha az gelişmiş bir ilçedir. Bu durumda okul müdürleri, öğretmenler ve üst yönetim arasındaki ilişkiler daha olumlu gelişmiş olabilir. Bunların sonucunda bu ilçedeki ilköğretim okulu müdürlerinin duygusal tükenmişlikleri daha az olabilir.

Kişisel başarı alt boyutunda ise ilköğretim okulu müdürlerinin tükenmişlikleri arasındaki farklılık Buca ile Bornova arasındadır. Ortalamalara bakıldığında Buca’daki müdürlerin kişisel başarı alt boyutundaki tükenmelerinin Bornova’daki müdürlerden daha yüksek görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışma sonucunda, ilköğretim okulu müdürleri duygusal tükenme ve duyarsızlaşmada düşük tükenmişlik yaşarken, kişisel başarıda yüksek tükenme yaşadıkları belirlenmiştir.

ali aksu - asuman baysal

Bu durumda, insan ve madde kaynaklarını harekete geçirmekle görevli okul müdürlerinin; kişisel başarıda tükenmişlik yaşamaları eğitim ortamını büyük ölçüde olumsuz etkileyebilir.

Milli Eğitim bakanlığı üst yönetimi, okul müdürlerinin tükenme nedenlerini ortadan kaldıracak önlemler almalıdır.

Lisansüstü öğrenim gören okul müdürlerinin tükenme nedenleri özellikle incelenmeli, bu müdürlerin düşüncelerinin eğitim sistemimiz açısından çok önemli olduğunu bilinciyle önerileri alınmalıdır.

Az ve orta kıdem grubundaki okul müdürlerinin enerjilerinden daha fazla yararlanılmaya çalışılmalıdır.

Sosyo-kültürel, ekonomik anlamda geri olan ilçelerde, okul müdürleri gerekirse daha fazla desteklenmelidir.

Benzer araştırmalar yurt genelinde yaygınlaştırılmalı, önerilerde bulunulmalı, gerekli önlemler alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G.; Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (1998).Engelli ve Normal Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik ve İş Doyumu Arasındaki İlişkinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, ,, VI. Ergonomi Kongresi, Milli Prodüktivite Merk. Yay. No: 622, 27-29 Mayıs, Ankara Aydın, (1993).
- Bailey, R. D. (1985). The burnt-out helper: Coping with stress in earing. Blackwell Soiertific Publications Ltd. Oxford, 28-35
- Çam, O. (1991). "Hemşirelerde Tükenmişlik (Burnout) Sendromunun Araştırılması", Yayınlanmamış Doktora Tezi, E.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir 14.
- Cordes, V. L. ve Dougherty, T. W. (1993). "A Review and İntegration of Research on Job Burnout" Academy of Management Review.
- Farber, B. A. (1984). "Stress and burnout in suburban teachers", Journal of Educational Research, 77, , 325.

- Feldstein, S. B. (2000). "The relationship between supervision and burnout in school counselors." DAI-A, 61/02: 507
- Fidan, N. ve Erden, M. (1987). Eğitim Bilimine Giriş, Repa Eğitim Yayınları : 1, Ankara.
- Girgin, G. (1995). İlkokul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi (İzmir İli Kırsal ve Kentsel Yöre Karşılaştırması) Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Higlin, J. N. (1997). The Relationship Between Students' Family Economic Factors, Burnout, And Administrative Tasks of South Dakota Elementary Principals. DAI-A 58/03 p. 667
- Izgar, H. (2001). Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik Nedenleri Sonuçları ve Başa Çıkma Yolları. Nobel Yay. Ankara.
- Kaya, Y. K. (1984). "Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye'deki Uygulama. T.O.D.A. I. Enstitüsü Yayınları, No: 208, Ankara.
- Maslach, C. ve Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. Journal of Occupational Behavior, 2.
- Maslach, C. (1982). "Burnout: The cost of caring, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, NJ,
- Pines, A. ve Maslach, C. (1980). "Combating Staff burnout in a day care center: A case study, Child Care Quarterly, g, 5-16
- Sarros, J. C. (1988). "Administrator Burnout. Findings and Future directions", The Journal of Educational Administration, 26/2 1184.
- Sirley, P E. (1987). A Study of Outcomes of Stress Management Training in Ministerial Programs of Higher Education (Burnout). DAI-A, 47/08 P. 2915.
- Thierauf, R.; Klekamp, R. C. ve Geeding, D. W. (1977). Management Principles and Practices, A Contingency and Questionnaire Approach. John Wiley Sons Inc, New York.
- Torelli, J. A. (1994). Occupational Stress and Burnout in Educational Administration DAI-A 54/12, p: 4328.
- Wieskopf, P.E. (1980). Burnout Among Teachers of Exceptional Children", Exceptional Children, V: 47, N: 1, 18

- Wreen, D. A. ve Voich, D. (1984). Management Process, Structure and Behavior, John Wiley and Sons Inch. New York.
- Graf, L. W. (1996). Superintendent Burnout in the Public School A Study of Demographic and Enviromental Variables and Their Effects on the School Superintendent DAI. 57/8, P. 3337.
- Ellis. S. E. (1993). A Study of Burnout Levels Among Community College Administrators. DAI, 44/11. P. 3298.
- Dönmez, B. ve Güneş, H. (2001). İlköğretim Okulu Yöneticilerinde Tükenmişlik. Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı : 5 , 71.

İletişim

Dr. Ali AKSU
Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Buca/İzmir
E-posta:ali.aksu@deu.edu.tr